

KNIHY ZÁHAD

VLADIMÍR LIŠKA

Posvátná
místa
České
republiky

KNIHY ZÁHAD

VLADIMÍR LIŠKA

**Posvátná
místa
České
republiky**

Copyright © Vladimír Liška, 2015
Copyright © ALPRESS, s. r. o.

Všechna práva vyhrazena.

Žádnou část knihy není dovoleno užít
nebo jakýmkoli způsobem reprodukovat bez písemného
souhlasu držitele práv, s výjimkou krátkých citací
nebo odkazů, které tvoří součást kritického hodnocení.

Copyright © Vladimír Liška, 2015

Redakční úprava Miroslav Kozák

Grafická úprava obálky Tomáš Řízek

Elektronické formáty Dagmar Waňkowská

Vydalo nakladatelství Alpress, spol. s r. o., Frýdek-Místek, 2016

shop@alpress.cz

Vydání první

ISBN 978-80-7543-089-2 pdf

MOTTO:

*„Kde není poznání minulosti,
nemůže být víze budoucnosti.“*

L. A. Sabatier

Prolog

Posvátná místa naší vlasti jsou většinou spjatá s bájemi, mýty a legendami nebo s tajemnými jevy či událostmi, jež se zapsaly do dějinné paměti českého národa tak silně, že nebyly nikdy zapomenuty a předávaly se z generace na generaci až do současnosti. Jsou to místa, která proto můžeme označit za nezapomenutelná, neboť jsou spojená s tím, co dodnes považujeme za významné duchovní atributy naší národní existence.

Posvátnost však za každou cenu nemusí být spojována s náboženskou vírou, jak by se dalo z významu tohoto slova usuzovat. Za posvátné je možné považovat i určité historické tradice, v nichž spočívají kořeny české státnosti, nebo i konkrétní lokality, jež tyto tradice odedávna umocňovaly.

Do následujícího souboru takových míst jsem proto vybral právě ta, která svým charakterem odpovídají uvedeným významům. Jde o lokality tvořící velkolepé památníky naší historie stejně jako mystická duchovní centra, z nichž náš lid čerpal energii posilující jeho národní sebevědomí i nevyčerpatelnou motivaci k vlastenectví, jež tvoří jeden z pilířů velikosti a životaschopnosti každého národa bez ohledu na prosazující se současné kosmopolitní vidění světa.

Tato malá exkurze do různých období naší historie snad bude inspirací nejen k tomu, navštívit místa, o nichž je v této knize řeč, ale mohla by zároveň sloužit i k zamyšlení nad tím, jakými překrásnými a podivuhodnými historickými lokalitami se naše vlast pyšní díky odkazu dávno již zaniklých generací našich předků. A na to bychom měli být právem hrdí a tento odkaz pečlivě uchovávat i pro naše potomky.

Kapitola 1

Svatý vrch

Říp

Na začátku historie našeho národa stojí jedna hora, velký kopec či vlastně bývalá sopka, jakých byly v Českém středohoří v období třetihor spousty. Původně to byl hodně strmý čedičový vulkán, vypínající se před více než dvaceti miliony lety nad okolní krajinou do výšky kolem tisíce metrů. Dodnes má značně příkrá úbočí, i když zub času tuto dávno již vyhaslou sopku uhladil a její výška se časem snížila na polovinu. Proměna, která se s touto kdysi dýmající vysokou horou stala, ji sice změnila v mnohem nižší kopec, ten se však nad svým okolím stále vypíná k nebi a je dobře viditelný ze všech stran, neboť ho obepíná jen mírně zvlněná rovina.

Jméno tohoto kopce Říp (původně „rib“ – „žebro země“) je prý keltského původu, ale to nemusí být nutně pravda, neboť i starogermánské slovo „rip“ neznamenalo nic jiného než „hora“. Říp zřejmě již před tisíciletími budil mezi tehdejšími obyvateli středu české kotliny pozornost, neboť tvořil jakýsi centrální orientační bod, jímž se lidé při svém putování touto krajinou odedávna mohli řídit. A když v průběhu 6. – 7. století došlo k postupnému osidlování Čech slovanskými pohanskými kmeny, stal se Říp jejich posvátnou horou, neboť na poměrně rozsáhlém území vytvářel jakýsi pomyslný střed.

Ale už v pravěku měl Říp zřejmě archoastronomický význam a sloužil jako důležitý krajinný bod k orientaci při určování pohybu a poloh Slunce. Ve vazbě na tento kopec bylo možné měřením polohy slunečního kotouče určovat například letní a zimní slunovraty, což bylo pro pravěké zemědělce důležité nejen z kultovního hlediska, ale i kvůli setí, sklizním a dalším pracím.

Dokládají to i novodobé archeologické průzkumy, během nichž byly objeveny pozoruhodné pravěké archoastronomické objekty. Šlo o kruhové stavby zvané rondely, jejichž stáří se v některých případech klade až někde k 5. – 4. tisíciletí př. n. l. Byly však vybudovány ze dřeva, a proto se po nich dochovaly už jen nepatrné zbytky základů a obranných

příkopů. O jejich účelu se mezi odborníky dosud stále spekuluje, ale soudí se, že měly především rituální a kultovní účel.

Jeden z nich se nacházel i poblíž obce Byseň a právě tento rondel měl zřejmě uvedený archoastronomický význam, neboť na Říp bylo odsud dobře vidět a podle archeologů to bylo ideální místo, odkud bylo možné podle polohy Slunce a vzhledem k neměnné poloze Řípu určovat jednotlivé slunovraty a pomocí toho realizovat příslušné zemědělské činnosti.

K daným výsledkům nemusely sloužit ani matematické výpočty, k tomu stačila znalost primitivní geometrie tvořící spojnice mezi Řípem, Sluncem a případně dalšími zaměřovacími body v krajině. Někteří badatelé soudí, že uvnitř rondelů byly v určitých místech zasazeny kamenné stély (menhiry), s jejichž pomocí bylo možné tyto spojnice nejen přesně určovat, ale zároveň i měřit příslušné polohy Slunce na horizontu ve vazbě na tyto kamenné „zaměřovače“, což nebylo celkem nic složitého.

Prastarou historii Řípu asi už sotva někdy odhalíme, ale docela jistě měl tento kopec kultovní význam i pro pozdější Kelty. Jejich sídliště se totiž nacházela nedaleko odsud (především na Lounsku, Slánsku, Kladensku a Rakovnicku) a Říp byl vidět z daleka. Dokonce není vyloučeno ani to, že některé menhiry, jež Keltové rovněž budovali, měly v souvislosti s Řípem tentýž archoastronomický význam, jaký je dnes přisuzován pravěkým rondelům.

Ale je určitě zvláštní, že po keltském osídlení se na Řípu nic nenašlo, i když na jiných kopcích příslušníci této podivuhodné civilizace stavěli své posvátné okrsky i strážní hradiště a později i některá velká sídliště – oppida. Ale Říp, jak se zdá, byl v tomto směru výjimkou, což u kopce, jenž tvoří tak významnou krajinnou dominantu, je určitě zářezí.

Místní čedičová hornina obsahuje poměrně dost magnetovce, což lze občas pozorovat i na střešce kompasu, která se zde v určitých místech vychyluje jinam, než by za normál-

ních okolností měla. Možná právě kvůli magnetovci byla tato hora považována za nebezpečnou, neboť v bouřkách přitahovala blesky. To mohl být důvod, proč zde Keltové žádné své sídliště nikdy nevybudovali. Žít na vrcholu Řípu prostě představovalo značné riziko, a kdoví, zda ho Keltové dokonce nepovažovali za jedno ze sídel jejich bohů, ať už šlo o boha nebes Taranise, vládce hromu a blesků, či bohyni Matky země. Lapidárně řečeno, Keltové na Řípu možná nic nepostavili z „bezpečnostních důvodů“.

Ale tuto absenci keltských stop na Řípu lze vysvětlit i jinak. Je totiž možné, že na jeho vrcholu před více než dvěma tisíciletími nějaký jejich posvátný okrsek mohl stát. Jak známo, na těchto pohanských kultovních místech se za pozdější křesťanské éry často budovaly kaple a kostely a také na Řípu takový kostel stojí. Je jím románská rotunda sv. Jiří (původně zasvěcená sv. Vojtěchovi), založená kolem roku 1126 českým knížetem Soběslavem I. (vládl v letech 1125–1140) na paměť jeho slavného vítězství nad německým králem Lotharem III. v bitvě u Chlumce. Archeologicky je doloženo, že tato stavba vznikla na místě ještě staršího kostelíku, jenž tu stál už někdy od 10. století. Nejspíš se jednalo o jednoduchou rotundu s kruhovým půdorysem, kterou Soběslav I. pouze přebudoval a rozšířil o další přístavby.

Ve věži dnešního svatojiřského kostelíka jsou dva zvony pocházející z přelomu 15. a 16. století. Uvnitř se nachází Památník českého státu se sochou sv. Jiří z roku 1870 i s novodobou sochou pastýře, jež symbolizuje příchod praotce Čecha a jeho slovanské družiny. A ještě jedna zajímavost stojí za připomenutí. Ve vnitřních kamenných sloupech je uložena hlína z míst památných bitev, například bitvy u Chlumce, husitské bitvy u Ústí nad Labem, bitvy na Dukle a půda z Památníku národního utrpení v Terezíně.

Současná podoba rotundy je však výsledkem rekonstrukce ze 70. let 19. století, která stavbu doplnila novorománským portálem a obloukovitě klenutými okny. Poslední rekonstrukční práce na plášti rotundy zde proběhly v roce 2009.

O skutečném významu, jaký Říp představoval pro slovanské pohany, však nevíme téměř nic. Také tento lid uctíval své vlastní bohy, v jejichž čele stál jako nejmocnější hromovládny Perun metající blesky. Jak už bylo řečeno, právě kolem Řípu se jich při bouřkách vyskytovalo vždy hodně, tento kopec obklopený rovinou prý dodnes blesky doslova přitahuje. Ale když se za pěkného počasí někdo odvážil vystoupit na jeho vrchol, naskytl se mu úchvatný pohled na krajinu, která se rozkládala kolem až do nedozírných dálek k modravým horám a okolní řeky ozářené slunečními paprsky svítily jako roztavené stříbro.

Na žádném jiném místě nebylo možné vidět tolik krásy jako právě odsud. A za teplých letních nocí tu jistě byla i skvělá pozorovatelná pohybu nebeských těles; tehdy ještě nebylo ovzduší zaneřáděné zplodinami a elektromagnetickým či světelným smogem okolních měst a vesnic. Jedno je ale jisté: Slované tuto horu považovali za posvátnou a nakonec z ní učinili mytické místo své kolonizace.

Není proto náhoda, že počátky slovanského osídlování i historie českého národa jsou spjaté právě s Řípem. Tady se mělo uskutečnit osudové rozhodnutí, které zahájilo naši budoucí národní existenci.

Podle jedné z nejstarších dochovaných staročeských pověstí měl právě sem někdy na konci 6. století se svým lidem dorazit bájný praotec Čech (latinsky Boemus), aby zde společně položili základy budoucího osídlení středu české kotliny slovanským kmenem, z něhož – opět podle zmíněné pověsti – povstal budoucí český národ. Náš praotec vystoupil na horu Říp, kde učinil klíčové rozhodnutí. Jeho lid se měl v žírné rovině kolem tohoto kopce usadit, což se také stalo.

Ale je tu jeden háček. Tuto pověst poprvé písemně zaznamenal až počátkem 12. století náš první kronikář Kosmas (1045–1125), a to navíc ještě latinsky, a po něm pak mýtus o příchodu praotce Čecha rozváděli další kronikáři. Takže vlastně ani nevíme, jak je tento mýtus starý. Například kro-

nikář Václav Hájek z Libočan (cca 1490–1553) kladl Čechův příchod k Řípu do roku 644, ale to je zcela vymyšlená datace.

Jednu jistotu však v souvislosti s tímto datem máme, neboť v té době zcela prokazatelně v české kotlině – nebo alespoň v její východní části – vládl kníže Sámo, původem francký kupec, kterého si zdejší i sousední moravské slovanské kmeny zvolily za svého panovníka. Z toho lze také usuzovat, že k příchodu praotce Čecha muselo dojít mnohem dříve, zřejmě už někdy koncem 6. století.

Historická postava knížete Sáma navíc bývá některými badateli ztotožňována s bájnou postavou Přemysla Oráče, který – jak víme z jiných staročeských pověstí – vládl jako první český kníže až po praotci Čechovi a jeho nástupci soudci Krokovi. Datace možného příchodu nějakého slovanského kmene pod horu Říp ke konci 6. století se proto skutečně jeví jako věrohodná.

Tak či tak Říp vstupuje do našich nejstarších národních pověstí jako významná lokalita, vlastně jako přírodní rozhledna, odkud měl praotec Čech ničím a nikým nerušený výhled do okolní krajiny, která mu učarovala. A slovanský lid tuto krajinu (Podřipsko), kterou se chystal osídlit, údajně na jeho počest nazval Čechami. Říp se tak stal pomyslným centrálním místem budoucích Čech mnohem dříve než pozdější křesťanská knížecí sídla na Levém Hradci a v Praze, která se však ještě dlouho nepřestala opírat o Podřipsko, jež bylo mnohem hustěji zalidněné než jiné oblasti české kotliny.

Pod mocným vlivem českého národního obrození se hora Říp v druhé polovině 19. století opět dostala do celonárodního povědomí jako jedno z nejposvátnějších míst české státnosti. Zde se konaly i pověstné poutě, na nichž se tehdejší vlastenecká obec, přední čeští politikové i příslušníci vědecké a kulturní elity ve svých projevech vraceli k dávným kulturněhistorickým tradicím českého národa a zároveň propagovali ideje národního sebeurčení, národní rovnoprávnosti, ale i sociální, kulturní a politické požadavky směrem

k tehdejší vládě rakousko-uherské monarchie, jíž jsme byli součástí.

Říp s kostelem sv. Jiří na jeho vrcholu se k velké nelibosti tehdejších rakouských úřadů stal v 19. století významným shromaždištěm českých vlastenců, odkud stále silněji zaznívaly požadavky směřující k obnově někdejší české státnosti ztracené po nešťastně prohrané bělohorské bitvě vzbouřených českých stavů v roce 1620. Také se zde za účasti sociálních demokratů i studentských radikálů konaly tábory lidu volající po zlepšení sociálních poměrů dělnictva, které tenkrát většinou žilo v chudobě.

V roce 1868 zde také byl vyzvednut a do Prahy slavnostně dopraven jeden ze základních kamenů Národního divadla. Do české metropole ho přivezli za doprovodu 300 jezdců a v průvodu krojovaných družiček s květinami. V listopadu roku 1918 byl na Řípu slaven konec první světové války i vznik samostatného československého státu.

Až do roku 1875 byl tento kopec bez porostu, ale pak ho celý pokryl les složený převážně z dubů a habrů, které tu tehdy byly vysazeny. Při úpatí Řípu vyvěrají tři prameny, z nichž ten východní byl již v minulosti považován za léčivý. A budete-li mít štěstí, můžete zde spatřit i našeho největšího brouka – roháče obecného.

V současnosti jsou řípské národopisné tradice z 19. století každoročně ožívány nejen proslulými poutěmi na svátek sv. Jiří (24. dubna), ale i pochody a shromážděními pořádanými nejrůznějšími organizacemi. Tento kopec i se svatojiřskou rotundou patří již dlouhá desetiletí mezi národní kulturní památky, což je pocta, která této prastaré lokalitě, s níž je podle staročeských pověstí spjatý vznik českého národa, právem náleží.

Při zvláště dobrém počasí lze z vyhlídek na temeni Řípu dohlédnout až k Ještědu, Krkonoším, k pražským věžím Chrámu sv. Víta a Petřina, Českému středohoří, Krušným horám... můžete odsud vidět až celou třetinu Čech, což odjinud možné není. Je tedy dost důvodů, proč právě Říp vrostl

do našeho národního povědomí jako jedna z nejposvátnějších lokalit na našem území.

Kapitola 2

Zmizelý svět dávné pevnosti

Budeč